

ΓΡΑΦΕΙΟ Π.Κ. ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ

Με τον καθηγητή Πάνο Καζάκο συμπορευτικά ως συνάδελφοι στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης (ΤΠΕΔΔ) του Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ) σε μια περίοδο μεγάλης άνθησής του, με καθηγητές μεγάλες προσωπικότητες (Θ. Βερέμης, Γ. Δερτιλής, Ν. Διαμαντούρος, Π. Κιτρομυλίδης, Αντ. Κόντης, Θ. Κουλουμπής, Ν. Μαραβέγιας, Γ. Μαυρογορδάτος, Γ. Μεταξάς, Η. Νικολακόπουλος, Γ. Παπαδημητρίου, Χρ. Ροζάκης, Κ. Τσουκαλάς, Α. Τσουκαλής, Αργ. Φατούρος κ.ά.). Συνυπήρξαμε επίσης, αν και για σχετικά μικρό χρονικό διάστημα, στο υπουργείο Εξωτερικών ως εμπειρογνώμονες σε θέματα ευρωπαϊκής ενοποίησης. Ο Καζάκος ήταν ο ανατρεπτικός σε σκέψη, συμπεριφορά, αντίληψη. Ήταν όμως και βαθύτατα συναινετικός. Τα ερευνητικά ενδιαφέροντά του εκτεταμένα, από τα μεθοδολογικά ζητήματα της επιστήμης, την πολιτική, την οικονομία, την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση έως την ιστορία, την κοινωνιολογία και την οικονομία των μεταρρυθμίσεων,

Μια εργασία βάθους για την κατανόηση της ταυτότητας της σημερινής Ελλάδας και των Ελλήνων, της πολιτιστικής της μορφολογίας και των αντιφάσεών της

τον πολιτισμό, τους θεσμούς, κ.ά. Σε όλα αυτά τα πεδία ήταν δημιουργός σκέψης, καινοτόμος ερευνητής. Το βιβλίο του «Ανάμεσα σε κράτος και αγορά. Οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα 1944-2000» (εκδόσεις Πατάκι) έχει καταστεί έργο αναφοράς για τη μελέτη της περιόδου αυτής.

Το νέο βιβλίο που έγραψε με τον δρ Πάνο Α. Κολιαστιάση και τιτλοφορείται «Αφανείς και Ορατές Αντιθέσεις, Παράδοση και Νεωτερικότητα στη Μεταδικτατορική Ελλάδα 1974-2000» εστιάζει σε μια κρίσιμη αλλά εξαιρετικά δύσκολη παράμετρο: «Αναδεικνύει τη σημασία πολιτισμικών παραμέτρων για την κατανόηση των εξελίξεων στη μεταδικτατορική Ελλάδα. Απαντά στα ερωτήματα: ποιοι πραγματικά είμαστε (όχι ποιοι θα ήπρεπε να είμαστε), από ποιες αξίες και ιδέες εμφορούμαστε, πώς αυτές σημάδεψαν πολιτικές αποφάσεις, συλλογικές και ατομικές συμπεριφορές, αλλά και πώς επηρέαστηκαν από τις παγκόσμιες και ευρωπαϊκές εξελίξεις. Το θεμελιώδες ερώτημα λοιπόν είναι γιατί κάνουμε ό,τι κάνουμε».

Η εργασία οργανώνεται σε εννέα ενότητες και ένα παράρτημα (οκτώ κεφάλαια). Στις ενότητες 1 έως 4 αποσαφηνίζονται οι έννοιες και οι πολλαπλές σημασίες που έχουν (οι συγγραφείς κινούνται σε ολισθηρό έδαφος όπως αναγνωρίζουν) και επισκοπούνται οι συναφείς θεωρητικές οπτικές, οι υποθέσεις για το πολιτισμικό τοπίο της χώρας που χαρακτηρίζεται από έναν ιδιαίτερο πλουραλισμό. Όπως επισημαίνουν οι συγγραφείς, «οι περισσότερες έρευνες για την Ελλάδα εστιάζουν στην (καθ' ύποθεση σταθερή και αναλλοίωτη) απόκλιση της ελληνικής πραγματικότητας από το δυτικό «ιδιότυπο» και υιοθετούν ρητά ή ύπορητα τον «πολιτικό διαισισμό». Οι επόμενες ενότητες καταγράφουν και

Πάνος Καζάκος - Πάνος Α. Κολιαστιάσης

Πολιτισμικός πλουραλισμός αντί του δυϊσμού;

Η σημασία των πολιτισμικών παραμέτρων για την κατανόηση των εξελίξεων στην ελληνική πολιτική και επιμέρους θεσμούς από την πτώση της δικτατορίας μέχρι τις μέρες μας

αναλύουν τα συμβάντα της περιόδου από τη Μεταπολίτευση και μετά, όπου διαπιστώνεται ότι «οι πολιτισμικές παράμετροι καθόρισαν εν τέλει προόδους και υστερήσεις». Η όλη αναδρομή «συμβάλλει στο να απαντηθεί το ερώτημα αν η Ελλάδα συγκλίνει προς το δυτικό πολιτισμικό πρότυπο (αμάλγαμα αξιών και ιδεών)».

- Αυτό είναι ένα σημαντικό βιβλίο. Μια εργασία βάθους για την κατανόηση
- της ταυτότητας της σημερινής Ελλάδας και των Ελλήνων
  - της πολιτιστικής της μορφολογίας και των αντιφάσεών της
  - της θέσης της στον γεωπολιτικό χάρτη ανάμεσα σε Δύση και Ανατολή (έστω κι αν δεν αναλύονται οι θεσμικές πιεχές της σχέσης)
  - της πολιτικής διαδικασίας, του περιεχομένου και των εσωτερικών αντιφάσεών της
  - της ρίζας του πελατειασμού, λαϊκισμού, προσοδοθηρίας και άλλων παθογενειών
  - της αντιπαλότητας Δεξιάς - Αριστεράς και τις βαθύτερες πηγές που την τροφοδοτούν στην Ελλάδα πέρα από τις ιδεολογικές καταβολές και κατηγορίες

■ Της συνύπαρξης των φαινομένων προνεωτερικότητας (παράδοση), νεωτερικότητας (πρόοιμη και ύστερης) και μετανεωτερικότητας.

Με την πολιτισμική προσέγγιση οι συγγραφείς καταφέρνουν να φωτίσουν αντιφατικά φαινόμενα όπως τις διαρθρωτικές ακομψιές, την κρίση, τις αλεπάλληλες (ελεγχόμενες) χρεοκοπίες και από την άλλη τη βελτίωση και τους συμβιβασμούς της νεωτερικής θεσμικής δομής και της Δημοκρατίας μας στη διαδρομή της Μεταπολίτευσης έως σήμερα. Όπως ορθώς πιστεύω, επισημαίνουν, «οι μονοσήμαντες ερμηνείες του "Ελληνα" δεν μας βοηθούν να κατανοήσουμε τα δράματα σε κοινωνία και πολιτική» (σελ. 287).

Ξεκρίσιμα τις σελίδες που αφιερώνονται στην «υπόθεση του πολιτισμικού δυϊσμού» όπως έχει αναπτυχθεί πρωτίστως από τον Ν. Διαμαντούρο κ.ά. Υπόθεση σύμφωνα με την οποία στο νεοελληνικό κράτος παλεύουν δύο ιδιοτυπικά οριζόμενες, διακριτές και ασύμβατες μεταξύ τους κουλτούρες – η «παρωχημένη» (ή η «κουλύφρα των μη προνομιούχων») και η «μεταρρυθμιστική». Οι συγγραφείς ασκούν σκληρή αλλά έντιμη κριτική στην

Πάνος Καζάκος - Πάνος Α. Κολιαστιάσης
ΑΦΑΝΕΙΣ ΚΑΙ ΟΡΑΤΕΣ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΜΕΤΑΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ (1974-2022)

Εκδ. Επίκεντρο 2023, Σελ. 312
Τιμή 18 ευρώ

προσέγγιση αυτή χαρακτηρίζοντάς την ως «απλουστευτική». Δεν είμαι τόσο βέβαιος. Και προβάλλω ως εναλλακτικό πρότυπο ερμηνείας τον «πολιτισμικό πλουραλισμό», ένα μείγμα εν μέρει αντιθέτων μεταξύ τους αξιών και ιδεών της παράδοσης και νεωτερικότητας που επεκράτησε κατά τη μεταπολίτευση. Το πρότυπο αυτό χωρίζει βέβαια και εκδοχές του πολυσυζητημένου ελληνικού εξαιρετισμού.

Διάβασα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον την εργασία των Καζάκου, Κολιαστιάση. Μου απάντησε πολλά ερωτήματα. Αλλά μου δημιούργησε ακόμη περισσότερα, ιδιαίτερα στον άξονα Ελλάδα - Ευρώπη - Δύση. Αλλά καθώς γιγρτάζουμε τα 50 χρόνια της δημοκρατικής Μεταπολίτευσης, έχουμε στα χέρια μας με το βιβλίο αυτό ως ένα από τα καλύτερα εργαλεία για να την κατανοήσουμε.

Το βιβλίο είναι αφιερωμένο στη μνήμη του καθηγητή Θ. Κουλουμπή.

Ο καθηγητής Π. Κ. Ιωακείμης είναι πρώην πρεσβευτής-σύμβουλος του ΥΠΕΣ, μέλος της συμβουλευτικής επιτροπής του ΕΛΙΑΜΕΠ. Τελευταίο βιβλίο του «Ελλάδα: Ορίζοντας 2030. Οι Προκλήσεις Τουρκίας και Ευρώπης» (Εκδόσεις Παναθήνα).